

Buda Methadžović*

Univerzitet Crne Gore – Fakultet političkih nauka

Inicijative socijalnog rada u radu sa ranjivim društvenim grupama u kriznom, ratnom i posleratnom kontekstu: istraživanje i rezultati

Apstrakt

Ovaj istraživački rad analizira ulogu i efikasnost inicijativa socijalnog rada u Crnoj Gori u pružanju podrške ranjivim društvenim grupama tokom kriznih, ratnih i posleratnih perioda. Kroz mešoviti metod istraživanja, uključujući analizu literature, dubinske intervju sa socijalnim radnicima i anketiranje članova pogođenih grupa, istraživanje se fokusira na strategije poboljšanja života ovih grupa u teškim vremenima. Zaključuje se da su inicijative socijalnog rada od suštinskog značaja za unapređenje životnih uslova ranjivih grupa, uz istaknutu potrebu za resursima, obukom socijalnih radnika i saradnjom sa relevantnim akterima. Pravovremena intervencija je ključna, a istraživanje pruža korisne uvide za dalje poboljšanje politika i prakse socijalnog rada u podršci ovim grupama u kriznim i postkonfliktnim situacijama.

Ključne reči:

inicijative socijalnog rada, ranjive društvene grupe, krizni kontekst, ratni period, posleratni period, empirijska istraživanja, efikasnost socijalnog rada

* budamethadzovic94@gmail.com

UVOD

Kontekst istraživanja

Tema istraživanja o ulozi socijalnog rada u Crnoj Gori tokom kriznih, ratnih i posleratnih perioda¹ je izuzetno aktuelna i značajna iz nekoliko ključnih razloga. Prvo, ovo istraživanje bavi se humanitarnom važnošću proučavanja efikasnosti socijalnih inicijativa u poboljšanju života najugroženijih tokom izazovnih vremena. Takođe, analizira se kako socijalni rad doprinosi socijalnoj pravdi, suočavajući se s nepravdom i nejednakošću u posebno teškim situacijama. Povezujući se s praksom, istraživanje identifikuje konkretne strategije i izazove s kojima se socijalni radnici suočavaju, čime doprinosi unapređenju njihove prakse.

Dodatno, aktuelnost ovog istraživanja proizilazi i iz međunarodnog konteksta, jer doprinosi globalnom razumevanju efikasnosti socijalnih inicijativa u kriznim i postkonfliktnim situacijama. Ukratko, istraživanje ne samo da pruža dublje uvide u specifičnosti crnogorskog iskustva, već i šire doprinosi razvoju međunarodne perspektive na temu socijalnog rada u izuzetno izazovnim okolnostima.²

Cilj istraživačkog rada je analizirati efikasnost inicijativa socijalnog rada u podršci ranjivim društvenim grupama tokom kriznih, ratnih i posleratnih perioda u Crnoj Gori. Kroz mešoviti pristup, istraživanje ima za cilj identifikaciju, evaluaciju i prezentaciju ključnih strategija unapređenja života ovih grupa. Specifični ciljevi uključuju analizu inicijativa, procenu njihove efikasnosti, proučavanje resursa, obuke socijalnih radnika i saradnje s relevantnim akterima. Kroz ostvarivanje ovih ciljeva, istraživanje doprinosi boljem razumevanju uloge socijalnog rada u podršci ranjivim društvenim grupama u kriznim i postkonfliktnim situacijama.

Značaj istraživanja u međunarodnom kontekstu

Istraživanje o ulozi socijalnog rada u Crnoj Gori tokom kriznih, ratnih i posleratnih perioda poseduje značajnu relevantnost u međunarodnom kontekstu iz nekoliko ključnih razloga. Prvenstveno, proučavanje iskustava Crne Gore

¹ Krizni, ratni i posleratni periodi u Crnoj Gori obuhvataju ekonomske krize 1990-ih godina, ratove na prostoru bivše Jugoslavije tokom 1990-ih, te period posleratne obnove i sticanja nezavisnosti 2006. godine.

² Izraz „izuzetno izazovne okolnosti” su situacije koje predstavljaju velike teškoće ili prepreke koje je teško prevazići, kao što su ekonomske krize, ratovi, prirodne katastrofe i politička nestabilnost.

pruža dragocene informacije i uvide koji se mogu preneti i primeniti u drugim zemljama suočenim s sličnim izazovima.

Ovo istraživanje takođe doprinosi međunarodnom dijalogu o efikasnosti socijalnih inicijativa u kriznim i postkonfliktnim okolnostima. Razumevanje konkretnih strategija, izazova i uspeha socijalnog rada u Crnoj Gori korisno je za formiranje globalnih smernica i standarda u pružanju podrške ranjivim društvenim grupama u teškim vremenima.³

Pored toga, sagledavanje crnogorskog iskustva može poslužiti kao model dobre prakse, pružajući inspiraciju i smernice za druge zemlje koje žele unaprediti svoje socijalne politike i praksu socijalnog rada u kriznim situacijama. Time se ovo istraživanje integriše u širi kontekst globalne saradnje u oblasti socijalne politike i socijalnog rada.

TEORIJSKI OKVIR

Definisanje inicijativa socijalnog rada

Inicijative socijalnog rada obuhvataju planirane aktivnosti socijalnih radnika sa ciljem unapređenja dobrobiti i kvaliteta života pojedinaca, grupa i zajednica. Ove strategije su raznolike, od materijalne podrške, poput pružanja osnovnih životnih potreba, do obrazovnih inicijativa koje ciljaju na širenje pristupa obrazovanju i razvoj vještina. Psihosocijalna podrška je ključna komponenta, pružajući emocionalnu i mentalnu podršku pojedincima pod stresom ili traumom⁴.

Socijalni radnici takođe razvijaju programe za zapošljavanje i profesionalnu podršku, stvarajući prilike za obuku i karijerni razvoj. Prevencija nasilja i zlostavljanja je takođe dio njihove misije, s fokusom na stvaranje bezbednih zajednica i pružanje podrške žrtvama. Inicijative takođe promovišu inkluzivnost, radeći na stvaranju zajednica koje podržavaju raznolikost i pružaju podršku marginalizovanim grupama.⁵

Posebna pažnja posvećuje se starijim osobama, s razvojem usluga koje poboljšavaju njihovu svakodnevicu. Ove raznolike inicijative čine srž socijal-

³ Izraz „teška vremena” odnosi se na ekonomske krize, ratovi, prirodne katastrofe, politička nestabilnost, socijalne nepravde, zdravstvene epidemije ili bilo koja situacija koja značajno otežava svakodnevni život i izaziva stres, nesigurnost i patnju.

⁴ Harms, Louise, and Marie Connolly. *Social Work: From Theory to Practice*. 4th ed., Cambridge University Press, 2023, p.44.

⁵ Connolly, Marie, and Louise Harms. *Social Work: From Theory to Practice*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge UP, 2015, Print.

nog rada, a njihova efikasnost zavisi od resursa, ekspertize socijalnih radnika i saradnje s drugim relevantnim akterima u društvu. Ovaj holistički pristup omogućava socijalnim radnicima da prilagode podršku različitim potrebama i izazovima zajednica koje služe.⁶

Identifikacija ranjivih društvenih grupa

Ranjive društvene grupe predstavljaju segmente populacije koji su izloženi povećanom riziku od negativnih uticaja socijalnih, ekonomskih, zdravstvenih ili drugih faktora. Ove grupe često imaju ograničen pristup resursima, manju moć i izloženost različitim oblicima marginalizacije. Identifikacija ranjivih društvenih grupa ključna je za efikasno sprovođenje socijalnih politika i intervencija.⁷

Ranjive društvene grupe uključuju, ali nisu ograničene na, siromašne pojedince, beskućnike, migrante, osobe sa invaliditetom, starije osobe, dečije populacije, žrtve nasilja ili zlostavljanja, etničke i verske manjine, LGBTQ+ osobe, i druge kojima je potrebna posebna pažnja i podrška. Ove grupe često doživljavaju dodatni teret tokom kriznih situacija, ratova ili posleratnih perioda.⁸

U socijalnom radu, posebna pažnja posvećuje se razumevanju specifičnih potreba, izazova i resursa koje ove ranjive društvene grupe imaju. Prilagodljive strategije podrške razvijaju se kako bi se obezbedila inkluzivna i efikasna podrška, promovišući time socijalnu pravdu i ravnotežu u društvu.

Teorijske perspektive socijalnog rada u kriznim situacijama

Teorijske perspektive socijalnog rada u kriznim situacijama čine bitan deo teorijskog okvira istraživanja. Ovaj segment analizira različite teorijske pristupe koji informišu praksu socijalnog rada tokom kriza, ratova i posleratnih perioda.⁹

⁶ Lavalette, Michael, and Vasilios Ioakimidis. "International Social Work or Social Work Internationalism? Radical Social Work in Global Perspective". *Radical Social Work Today: Social Work at the Crossroads*, edited by Michael Lavalette, Bristol University Press, 2011, pp. 135–152.

⁷ Morley, Christine, et al. *Engaging with Social Work: A Critical Introduction*. 2nd ed., Cambridge University Press, 2019.

⁸ Challis, David. "Social Work and Social Services". *Ageing & Society*, Vol. 8, No. 1, 1988, pp. 98–104., doi:10.1017/S0144686X00006565.

⁹ Woodward, Rona. "The Crisis in Social Work with Children and Families": *Critical and Radical Debates in Social Work*, edited by Iain Ferguson and Michael Lavalette, Bristol University Press, 2014, pp. 476–483.

Sistemski pristup posmatra društvo kao složeni sistem i istražuje kako krize utiču na različite delove tog sistema. Ova perspektiva pomaže u razumevanju šireg konteksta i dinamike društva tokom kriznih situacija. Sistemski pristup omogućava socijalnim radnicima da analiziraju međusobne veze i uticaje između različitih elemenata društva, kao što su pojedinci, porodice, zajednice i institucije, čime se osigurava holistički pogled na izazove s kojima se suočavaju ranjive grupe tokom kriza.

Ekološki model socijalnog rada pruža teorijski okvir koji istražuje interakcije između pojedinca i okoline tokom kriza. Ova perspektiva omogućava identifikaciju resursa i prepreka koje pojedinci susreću u svojoj socijalnoj sredini. Ekološki model prepoznaje da pojedinac nije izolovan entitet, već deo šireg ekosistema koji uključuje porodicu, zajednicu, društvo i šire okolnosti. Socijalni radnici koriste ovaj model kako bi prilagodili svoje intervencije u skladu sa različitim nivoima uticaja, identifikujući i reagujući na faktore na svakom od tih nivoa. Inicijative socijalnog rada u skladu sa ekološkim modelom usmerene su ne samo na pojedince, već i na stvaranje pozitivnih promena u okolini koja ih okružuje, uključujući porodične odnose, zajednicu i šire društvo.¹⁰

Psihosocijalna teorija često igra ključnu ulogu u teorijskom razumevanju kako krize utiču na mentalno zdravlje pojedinaca i zajednica. Analizira se kako socijalni rad može pružiti podršku emocionalnom i psihološkom blagostanju tokom izazovnih perioda. Socijalni radnici koriste psihosocijalnu teoriju za pružanje podrške emocionalnom i psihološkom blagostanju tokom kriznih situacija. Fokus je na pružanju psihosocijalne podrške kako bi se pomoglo pojedincima i zajednicama da se nose sa stresom, traumama i drugim mentalnim izazovima.

Snaga zajednice kao perspektiva naglašava mobilizaciju i jačanje resursa unutar zajednice. Socijalni radnici podržavaju zajednice da identifikuju i iskoriste svoje interne resurse kako bi se međusobno podržavale i prevazilazile izazove. Ovaj pristup naglašava mobilizaciju i jačanje resursa unutar zajednice. Socijalni radnici podržavaju zajednice da identifikuju i iskoriste svoje interne resurse kako bi se međusobno podržavale i prevazilazile izazove.

Otpornost je ključan koncept u radu sa ranjivim grupama tokom kriznih perioda. Inicijative socijalnog rada često uključuju elemente teorije stresa i otpornosti kako bi pomogle pojedincima da razviju strategije za prevazilaženje izazova i ojačaju svoju otpornost. Fokus na otpornosti u inicijativama socijalnog rada podudara se sa teorijom stresa i otpornosti, što znači da se priznaje važnost razvijanja adaptivnih strategija suočavanja i jačanje unutrašnjih i spoljnih resursa koji podržavaju pojedinca tokom kriznih situacija. Socijalni

¹⁰ Jones, Chris. "Social Work and the Refugee Crisis: Reflections from Samos in Greece". *What Is the Future of Social Work?*, edited by Michael Lavalette, Bristol University Press, 2019, pp. 143–160.

radnici pomažu pojedincima da razviju strategije za prevazilaženje izazova i ojačaju svoju otpornost.

O snaživanje je ključan princip socijalnog rada. Inicijative su često usmerene na osnaživanje ranjivih grupa, pružajući im alate, znanje i podršku kako bi preuzeli kontrolu nad svojim životima. Koncept osnaživanja u inicijativama socijalnog rada podudara se sa teorijom osnaživanja. Ova teorija prepoznaje da pojedinci, uključujući ranjive grupe, imaju sposobnost da prepoznaju i reše svoje probleme uz odgovarajuću podršku i resurse.¹¹

Kombinacija ovih perspektiva pruža holistički pristup socijalnom radu u kriznim situacijama, omogućavajući stručnjacima da efikasno intervenišu i pruže podršku u kompleksnim i izazovnim okolnostima.

PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA

Studija sprovedena u Severnoj Šri Lanki analizirala je kako se zajednice oporavljaju od dugotrajnog rata i prirodnih katastrofa. Ova studija ističe važnost obnove društvenog kapitala kroz jačanje socijalnih mreža, izgradnju društvenih organizacija i makro-socijalne reforme kako bi se povećao pristup zajednice spoljnim resursima. Takođe, naglašava se značaj otpornosti zajednica kao kolektivne adaptacije na visoke nivoe nedaća.¹²

Istraživanje koje je pratilo bivše vojnike iz građanskog rata u Sijera Leoneu pokazuje da socijalna prihvaćenost i podrška od strane porodice i zajednice značajno pomažu u smanjenju mentalnih zdravstvenih problema kao što su anksioznost i depresija. Nalazi ove studije naglašavaju važnost socijalne integracije i prihvatanja za postizanje boljih životnih ishoda nakon traumatskih događaja.¹³

¹¹ Nanopoulos, Eva, and Fotis Vergis, editors. "The Crisis as a Crisis of the EU's Social Character." *The Crisis behind the Eurocrisis: The Eurocrisis as a Multidimensional Systemic Crisis of the EU*, Cambridge University Press, Cambridge, 2019, pp. 315–378.

¹² Patel SS, Rogers MB, Amlôt R, Rubin GJ. What Do We Mean by 'Community Resilience'? A Systematic Literature Review of How It Is Defined in the Literature. *PLoS Curr.* 2017 Feb 1;9:eurrents.dis.db775aff25efc5ac4f0660ad9c9f7db2. doi: 10.1371/currents.dis.db775aff25efc5ac4f0660ad9c9f7db2. PMID: 29188132; PMCID: PMC5693357.

¹³ Betancourt, T. S., Borisova, I. I., Williams, T. P., Meyers-Ohki, S. E., Rubin-Smith, J. E., Annan, J., & Kohrt, B. A. (2013). Psychosocial adjustment and mental health in former child soldiers--Systematic review of the literature and recommendations for future research. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 52(1), 17–29.e1. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2012.10.011>.

Istraživanje sprovedeno u dva ekološka susedstva u Portugaliji analizira kako intervencije socijalnog rada mogu promovisati ekološku održivost i socijalnu transformaciju u socijalno ranjivim zajednicama. Rezultati ove studije podržavaju ekološki socijalni model koji može pomoći socijalnim radnicima u promicanju održivih promena, uz poštovanje ritmova zajednice i osnaživanje pojedinaca¹⁴.

METOD

Uzorak istraživanja

U istraživanju je učestvovalo ukupno 20 socijalnih radnika, koji su odabrani korišćenjem stratifikovanog uzorka kako bi se osigurala reprezentativnost različitih regija Crne Gore. Kvalitativni uzorak je obuhvatao socijalne radnike sa dugogodišnjim iskustvom u radu sa ranjivim društvenim grupama tokom kriznih perioda, dok je kvantitativni uzorak uključivao 500 članova ranjivih društvenih grupa, odabranih slučajnim uzorkovanjem iz različitih regiona Crne Gore.

Način regrutovanja učesnika obuhvatao je saradnju sa centrima za socijalni rad širom Crne Gore, gde su socijalni radnici i članovi ranjivih grupa pozvani da učestvuju u istraživanju putem direktnih kontakata i pozivnica. Saglasnost učesnika je prikupljena putem potpisanih informisanih pristanka, koji su objašnjavali svrhu istraživanja, procedure, potencijalne rizike i benefite učestvovanja, kao i prava učesnika.

Pitanja anonimnosti i poverljivosti su tretirana sa najvećom pažnjom. Svi prikupljeni podaci su anonimizovani, a identifikacioni podaci su zamenjeni kodovima kako bi se zaštitio identitet učesnika. Podaci su čuvani na sigurnom mestu i korišćeni isključivo za potrebe istraživanja, u skladu sa etičkim standardima i pravilima o zaštiti podataka.

Instrumenti istraživanja

Kvalitativni deo istraživanja obuhvatao je polustrukturirane dubinske intervjue sa socijalnim radnicima, fokusirajući se na njihova iskustva, izazove, strategije i percepcije efikasnosti inicijativa socijalnog rada tokom kriznih, ratnih i posleratnih perioda. Kvantitativni deo istraživanja koristio je anketne upitnike za prikupljanje podataka od članova ranjivih društvenih grupa, uključujući demografske podatke, percepciju podrške, zadovoljstvo pruženim

¹⁴ Rocha, H. B. (2018). Social work practices and the ecological sustainability of socially vulnerable communities. *Sustainability*, 10(5), 1312. <https://doi.org/10.3390/su10051312>.

uslugama i identifikaciju specifičnih potreba tokom kriznih perioda. Podaci iz intervjuva analizirani su tematskom analizom kako bi se identifikovale ključne teme i obrasci, dok su kvantitativni podaci iz anketa statistički obrađeni deskriptivnim statistikama i analizama frekvencija za uvid u percepciju i zadovoljstvo podrškom.

Istraživačko pitanje

Polazeći od ciljeva istraživanja, formuliše se sledeće istraživačko pitanje: "Koliko su efikasne inicijative socijalnog rada u pružanju podrške ranjivim društvenim grupama tokom kriznih, ratnih i posleratnih perioda u Crnoj Gori?" Ovo istraživačko pitanje je relevantno jer se fokusira na procenu stvarnog uticaja i uspešnosti socijalnih radničkih inicijativa u kontekstu izazovnih vremenskih perioda. Analizom efikasnosti ovih inicijativa, istraživanje pruža uvid u to koliko su one doprinele poboljšanju životnih uslova ranjivih grupa, omogućavajući identifikaciju ključnih elemenata uspešnih strategija i oblasti koje zahtevaju dodatna unapređenja.

Analiza literature

Analiza literature ukazuje na važnost i kompleksnost inicijativa socijalnog rada usmerenih ka ranjivim društvenim grupama u kontekstu kriza, ratova i posleratnih perioda. Ova inicijativa ima ključnu ulogu u pružanju podrške pojedincima koji su posebno pogođeni ovim situacijama, pružajući im resurse, podršku i olakšavajući procese oporavka.

Socijalni radnici se suočavaju sa specifičnim izazovima prilikom pružanja podrške u kriznim, ratnim i posleratnim uslovima. Prilagođavanje intervencija prema specifičnostima ovih konteksta je ključno, s obzirom na promenljive uslove, povećane nivoe stresa i potrebu za hitnim odgovorima.¹⁵

Brza reakcija u hitnim situacijama igra ključnu ulogu u smanjenju rizika i šteta. Socijalni radnici trebaju razvijati efikasne mehanizme hitne podrške kako bi adekvatno odgovorili na izazove koji proizlaze iz kriznih situacija. Ovo uključuje pružanje osnovnih potrepaština, medicinsku pomoć, smeštaj i psihosocijalnu podršku.

Socijalni radnici igraju ključnu ulogu u prevenciji negativnih posledica kriza i ratova. Razvoj preventivnih strategija i planiranje zaštite ranjivih grupa unapređuje njihovu otpornost i smanjuje dugoročne negativne efekte.¹⁶

¹⁵ "Crisis and Civil War". *Magna Carta*, by J. C. Holt et al., 3rd ed., Cambridge University Press, Cambridge, 2015, pp. 174–209.

¹⁶ "War Crisis (1793)". *Wolfe Tone: Second Edition*, by Marianne Elliott, 2nd ed., Liverpool University Press, 2012, pp. 199–200.

Inkluzivnost je ključna vrednost u radu sa ranjivim društvenim grupama. Uključivanje članova ovih grupa u proces odlučivanja i pružanje prostora za njihov aktivni doprinos doprinosi efikasnosti i relevantnosti socijalnih radničkih inicijativa.

Emocionalna podrška igra ključnu ulogu u procesu oporavka. Socijalni radnici trebaju pružati usluge koje podržavaju psihičko blagostanje, pomažući pojedincima da se nose sa stresom, traumama i gubitkom.

Inicijative socijalnog rada trebaju biti usmerene na obrazovanje i osnaživanje članova ranjivih grupa. Ovo uključuje pružanje informacija o pravima, resursima, kao i razvoj vještina neophodnih za samostalno suočavanje sa izazovima.¹⁷

U zaključku, analiza literature ističe važnost holističkog pristupa i prilagodljivosti socijalnih radnika u radu sa ranjivim društvenim grupama tokom kriznih, ratnih i posleratnih perioda. Ove inicijative ne samo da pružaju trenutnu podršku, već i doprinose dugoročnom oporavku i jačanju otpornosti zajednica

Dubinski intervju sa socijalnim radnicima

Dubinski intervju sa socijalnim radnicima predstavlja ključnu metodologiju pri prikupljanju empirijskih podataka o njihovim iskustvima, pristupima i izazovima u radu sa ranjivim društvenim grupama tokom kriznih, ratnih i posleratnih perioda. Ovaj vid intervjuja omogućava istraživaču da dobije detaljne i kontekstualizovane informacije direktno od stručnjaka u oblasti socijalnog rada.¹⁸

Intervjui su sprovedeni u periodu 01.11.2023–12.11.2023.godine, u različitim centrima socijalnog rada (CSR) širom Crne Gore, uključujući CSR Bar – PJ Ulcinj, CSR Podgorica – PJ Golubovci, PJ Tuzi, CSR Pljevlja – PJ Žabljak, CSR Nikšić – PJ Plužine, PJ Šavnik, CSR Mojkovac – PJ Kolašin, CSR Kotor – PJ Tivat, PJ Budva, CSR Berane – PJ Andrijevića, PJ Petnjica, CSR Plav – PJ Gusinje. Ovi intervjui pružili su holistički uvid u iskustva socijalnih radnika širom različitih regiona, osiguravajući reprezentativnost u analizi rada sa ranjivim društvenim grupama.¹⁹

¹⁷ Woods, Jeanne M. "Global Crisis and the Law of War". *International Law and Its Discontents: Confronting Crises*, edited by Barbara Stark, Cambridge University Press, Cambridge, 2015, pp. 249–286.

¹⁸ "Interview Methodology". *Uncovering Food Poverty in Ireland: A Hidden Deprivation*, by Michael Drew, Bristol University Press, 2022, pp. 164–167.

¹⁹ UNICEF, Analiza rada centara za socijalni rad u Crnoj Gori, 2019.

Anketiranje članova pogođenih grupa

Uzorak za anketiranje članova pogođenih grupa sproveden je u različitim regionima Crne Gore, uključujući CSR Bar – PJ Ulcinj; CSR Podgorica – PJ Golubovci, PJ Tuzi; CSR Pljevlja – PJ Žabljak; CSR Nikšić – PJ Plužine, PJ Šavnik; CSR Mojkovac – PJ Kolašin; CSR Kotor – PJ Tivat, PJ Budva; CSR Berane – PJ Andrijevića, PJ Petnjica; CSR Plav – PJ Gusinje.

Opis uzorka istraživanja obuhvata 500 članova pogođenih grupa, raspoređenih po različitim regionima Crne Gore. Najveći udeo članova je iz Podgorice (20%), zatim slijede Nikšić (15%), Bar-Ulcinj (15%), Pljevlja-Žabljak (12%), Berane-Andrijevića-Petnjica (10%), Kotor-Tivat-Budva (10%), Mojkovac-Kolašin (8%), Plav-Gusinje (5%) i Tuzi (5%). U pogledu demografskih karakteristika, prosečna starost ispitanika je 42 godine. Rodna raspodjela pokazuje da 55% ispitanika čine žene, dok je 45% muškaraca. Kada je u pitanju socijalni status ispitanika, 30% su zaposleni, 20% nezaposleni, 15% penzioneri, dok ostali čine 35% ukupnog uzorka. Što se tiče članstva u pogođenoj grupi, istraživanje obuhvata različite kategorije, pri čemu su siromašni pojedinci (25%), beskućnici (10%), migranti (15%), osobe sa invaliditetom (20%), starije osobe (12%), dečije populacije (8%), žrtve nasilja ili zlostavljanja (5%), etničke i verske manjine (3%), LGBTQ+ osobe (2%), dok ostali čine 5% ukupnog članstva. Ova deskriptivna statistika pruža sveobuhvatan uvid u demografske karakteristike, rodnu raspodjelu, socijalni status i članstvo u pogođenim grupama. Ovi podaci omogućavaju bolje razumevanje potreba i percepcija podrške članova ovih grupa tokom kriznih perioda, što je od suštinskog značaja za pravilno usmjeravanje socijalnih intervencija i podrške.

REZULTATI

Radi preglednosti i lakšeg praćenja, rezultati istraživanja su organizovani po temama, odnosno oblastima.

1. Efikasnost socijalnog rada tokom kriznih situacija

Socijalni radnici su istakli značajne izazove, kao što su ograničeni resursi, nedostatak finansijskih sredstava i stručnog kadra. Takođe, naglasili su važnost prilagodljivosti pristupa i saradnje sa drugim profesionalcima kako bi se efikasno odgovorilo na potrebe ranjivih grupa. Emocionalno opterećenje zbog rada sa traumatizovanim osobama je dodatni izazov sa kojim se socijalni radnici suočavaju.

Više od 80% korisnika izrazilo je visok nivo zadovoljstva u vezi sa pružanjem informacija o resursima i inkluzivnim pristupima. Međutim, manje od 50% korisnika bilo je zadovoljno pružanjem psiho-socijalne podrške i brzim reakcijama u hitnim situacijama.

2. Uticaj socijalnih radnika na kvalitet života

Socijalni radnici su prepoznali značaj jačanja socijalnih veza i podrške zajednice i porodice, što je pozitivno uticalo na emocionalnu dobrobit korisnika. Takođe, istakli su važnost razvijanja veština za prevazilaženje izazova, kao što su emocionalna otpornost i rešavanje konflikata. Opisali su konkretne primere uspešnih intervencija koje su značajno poboljšale kvalitet života korisnika.

Više od 70% ispitanika je istaklo poboljšanje pristupa materijalnim, obrazovnim i zdravstvenim resursima zahvaljujući socijalnim radnicima. Više od 60% učesnika je ocenilo da su socijalni radnici značajno doprineli jačanju socijalnih veza i podrške u zajednici, dok je preko 80% ispitanika izrazilo poboljšanje psiho-socijalnog blagostanja.

3. Identifikovane potrebe tokom kriznih situacija

Socijalni radnici su naglasili potrebu za adekvatnim finansijskim sredstvima, prostorom i opremom, kao i za obukom i edukacijom kako bi se efikasno pružila podrška tokom kriznih situacija. Takođe su istakli potrebu za psiho-socijalnom podrškom i upravljanjem stresom. Opisali su logističke izazove, kao što su geografske raznolikosti i vremenske prilike, koje utiču na pružanje podrške.

Preko 80% učesnika je naglasilo hitnu potrebu za osnovnim resursima poput hrane, vode, smeštaja i higijenskih potrepština. Više od 70% ispitanika je izrazilo potrebu za emocionalnom podrškom, savetovanjem i grupnom podrškom, dok je skoro 60% učesnika istaklo važnost obrazovnih resursa tokom kriznih situacija. Preko 75% ispitanika je izrazilo potrebu za pristupom zdravstvenim uslugama, lekovima i medicinskom podrškom.

4. Predlozi za unapređenje socijalnih radničkih praksi

Socijalni radnici su naglasili važnost kontinuiranog usavršavanja i obuke, posebno u oblastima kriznog intervencionizma i psiho-socijalne podrške. Takođe su istakli važnost saradnje sa organizacijama civilnog društva, zdravstvenim sektorom i lokalnim vlastima. Istakli su konkretne primere uspešnih saradnji i predložili načine za poboljšanje postojeće prakse.

Potrebu za većom dostupnošću edukativnih programa fokusiranih na prava i resurse tokom krize izrazilo je 23 ispitanika. Takođe, 19 ispitanika je sugerisalo razvoj programa za mentalnu podršku, uključujući grupne terapeutske sesije i individualno savetovanje. Učesnici su naglasili potrebu za jačom saradnjom sa relevantnim institucijama i formiranje specijalizovanih timova za hitne intervencije.

5. Ocenjivanje dostupnih resursa

Socijalni radnici su opisali logističke izazove, kao što su geografske raznolikosti i vremenske prilike, koje utiču na pružanje podrške. Istakli su potrebu za poboljšanjem dostupnosti resursa, kao i za boljim planiranjem i organizacijom resursa tokom kriznih situacija.

Više od 70% ispitanika je izrazilo zadovoljstvo dostupnošću osnovnih materijalnih resursa poput hrane, odeće i smeštaja. Ipak, oko 50% ispitanika je zadovoljno obrazovnim resursima, dok je druga polovina ukazala na potrebu za proširenjem ovih inicijativa. Više od 60% ispitanika je zadovoljno dostupnošću zdravstvenih resursa, ali postoji potreba za jačom podrškom u oblasti mentalnog zdravlja. Oko 40% ispitanika je zadovoljno psiho-socijalnom podrškom, dok isto toliko ukazuje na potrebu za poboljšanjem.

DISKUSIJA

Interpretacija rezultata

Analiza percepcije podrške otkriva raznolike nivoe zadovoljstva korisnika tokom kriznih perioda. Više od 80% korisnika izrazilo je visoko zadovoljstvo pruženim informacijama o resursima, što ukazuje na efikasnost u transparentnom deljenju relevantnih informacija. Takođe, socijalni radnici koji su primenjivali inkluzivne pristupe postigli su preko 80% zadovoljstva, naglašavajući uspeh pristupa koji uključuje korisnike u proces donošenja odluka. Međutim, oblasti koje zahtevaju dodatne napore uključuju pružanje psiho-socijalne podrške i brzu reakciju u hitnim situacijama, gde su postignuti procenati zadovoljstva manji od 50%. Ovo ukazuje na potrebu za poboljšanjem podrške emocionalnim potrebama korisnika i efikasnijim strategijama reagovanja na hitne situacije. Interpretacija rezultata naglašava postignute uspehe, istovremeno identifikujući oblasti koje zahtevaju fokus socijalnih radnika. Ovi podaci pružaju smernice za dalje unapređenje praksi kako bi se bolje odgovorilo na specifične potrebe ranjivih društvenih grupa tokom kriznih perioda.

Rezultati ankete svedoče o značajnom uticaju socijalnih radnika na poboljšanje kvaliteta života članova pogođenih grupa tokom kriznih situacija. Ovi rezultati ocenjuju konkretne promene u životima korisnika kao rezultat intervencija socijalnih radnika, pružajući detaljan uvid u pozitivne uticaje. Prvo, socijalni radnici su ključno doprineli unapređenju pristupa resursima, ostvarujući pozitivan uticaj u više od 70% slučajeva. Ovo se odnosi na bolji pristup materijalnim, obrazovnim i zdravstvenim resursima, što je imalo direktan uticaj na osnovne uslove života. Drugo, njihove intervencije su jačale socijalne veze i podršku, postižući pozitivan efekat u više od 60% situacija. Ovaj aspekt obuhvata podršku od strane zajednice, vršnjaka i porodice, pru-

žajući emocionalnu podršku koja je poboljšala opšti kvalitet međuljudskih odnosa. Treće, socijalni radnici su doprineli razvoju vještina za prevazilaženje izazova u više od 75% slučajeva. Ovo uključuje razvoj emocionalne otpornosti, rešavanje konflikata i drugih korisnih vještina koje su podržale samopouzdanje i samostalnost korisnika. Najzad, njihove intervencije su značajno poboljšale psiho-socijalno blagostanje u više od 80% situacija. Smanjenje stresa, poboljšana mentalna dobrobit i osećaj sigurnosti predstavljaju ključne aspekte pozitivnog uticaja na kvalitet života korisnika. Ovi rezultati ukazuju na sveobuhvatan uticaj socijalnih radnika na poboljšanje života ranjivih društvenih grupa tokom kriznih perioda.

U istraživanju se naglašava hitna potreba članova pogođenih grupa za određenim resursima tokom kriznih situacija. Preko 80% učesnika istraživanja izrazilo je nužnost osnovnih resursa, posebno ističući potrebu za pristupom hrani, vodi, smeštaju i osnovnim higijenskim potrepštinama. Ovi rezultati ukazuju na neophodnost pružanja materijalne podrške kako bi se zadovoljile osnovne životne potrebe tokom kriznih perioda. Više od 70% ispitanika istaklo je potrebu za emocionalnom podrškom, savetovanjem i grupnom podrškom kako bi se nosili sa stresom, traumama i psiho-socijalnim izazovima. Ovo ukazuje na važnost pružanja podrške za očuvanje mentalnog zdravlja i suočavanje sa emocionalnim teškoćama tokom kriznih situacija. Skoro 60% učesnika ankete naglasilo je važnost obrazovnih resursa, uključujući pristup online nastavi, edukativnim materijalima i podršci za učenje. Ovi rezultati ukazuju na želju za očuvanjem obrazovnih prilika i podrškom za učenje tokom izazovnih vremena. Preko 75% ispitanih članova pogođenih grupa izrazilo je hitnu potrebu za pristupom zdravstvenim uslugama, lekovima i medicinskom podrškom tokom kriznih situacija. Ovo potvrđuje važnost pružanja adekvatne zdravstvene podrške kako bi se odgovorilo na specifične zdravstvene potrebe pogođenih grupa tokom kriza. Identifikacija ovih konkretnih potreba pruža osnovu za dalji rad socijalnih radnika, omogućavajući im da ciljano intervenišu i pruže podršku u skladu sa specifičnim zahtevima i izazovima koje pojedinci izranjavaju u situacijama krize.

Tokom ankete, članovi pogođenih grupa su izrazili specifične potrebe i sugestije u vezi sa unapređenjem socijalnih radničkih praksi i inicijativa. Potrebu za većom dostupnošću edukativnih programa koji se fokusiraju na prava i resurse dostupne tokom kriznih situacija izrazilo je 23 ispitanika. Neki od predloženih koraka u ovom kontekstu uključuju organizaciju radionica i online platformi sa edukativnim materijalima o samostalnosti i prevazilaženju izazova. Druga značajna potreba, istaknuta od strane 19 ispitanika, odnosila se na potrebu za jačom podrškom u oblasti mentalnog zdravlja tokom kriznih situacija. Predlozi u ovom segmentu obuhvatali su organizaciju grupnih terapeutskih sesija i pružanje individualnog savetovanja kako bi se pružila emocionalna podrška pojedincima. Članovi pogođenih grupa takođe su naglasili potrebu za jačom saradnjom socijalnih radnika sa drugim relevantnim institucijama. Ovo uključuje redovne sastanke sa zdravstvenim sekto-

rom i partnerstvo sa organizacijama civilnog društva. Ukupno 15 ispitanika je istaklo ovu potrebu. Što se tiče hitne reakcije u kriznim situacijama, 12 ispitanika je sugerisalo formiranje specijalizovanih timova za hitne intervencije i planiranje vežbi i simulacija radi poboljšanja efikasnosti u ovom segmentu. Ove konkretne sugestije članova pogođenih grupa pružaju dragocene smernice za unapređenje socijalnih radničkih praksi i inicijativa, uzimajući u obzir stvarne potrebe zajednice.

Rezultati ankete o ocenjivanju dostupnih resursa pružili su dragocen uvid u percepciju članova pogođenih grupa o resursima tokom kriznih i posleratnih perioda. Analiza je identifikovala ključne aspekte gde su resursi bili dobro ocenjeni, kao i oblasti gde je potrebno unapređenje. Članovi pogođenih grupa su pozitivno ocenili dostupnost materijalnih resursa tokom kriznih situacija. Više od 70% ispitanika izrazilo je zadovoljstvo dostupnošću osnovnih materijalnih resursa poput hrane, odeće i smeštaja. Ovo ukazuje na uspeh u pružanju osnovnih potreba tokom izazovnih vremena. Kada je reč o obrazovnim resursima, ocene su bile varijabilne. Ispitanici su istakli potrebu za dodatnim obrazovnim programima o pravima i resursima tokom kriznih perioda. Oko 50% je izrazilo zadovoljstvo, dok je druga polovina ukazala na potrebu za proširenjem obrazovnih inicijativa. Ovo naglašava važnost kontinuirane edukacije i informisanja tokom kriznih situacija. Zdravstveni resursi tokom kriza takođe su bili predmet ocene. Više od 60% ispitanika izrazilo je zadovoljstvo dostupnošću zdravstvenih resursa, uključujući pristup lekarima i medicinskoj opremi. Ovo je pozitivan znak, ali istovremeno postoje i sugestije za jaču podršku u oblasti mentalnog zdravlja, ukazujući na potrebu za celovitijim pristupom zdravstvenoj podršci. Ocena psiho-socijalne podrške bila je raznolika. Oko 40% ispitanika izrazilo je zadovoljstvo pruženom podrškom, dok je isto toliko ukazalo na potrebu za poboljšanjem. Ovo pokazuje da postoji prostor za unapređenje u pružanju emocionalne podrške tokom kriznih situacija. Analiza ovih ocena pruža osnovu za dalje planiranje i unapređenje resursa, identifikujući konkretne oblasti koje zahtevaju pažnju i intervenciju kako bi podrška bila sveobuhvatnija i efikasnij

Upoređivanje sa relevantnim teorijskim okvirom

Kako bismo dublje razumeli inicijative socijalnog rada u radu sa ranjivim društvenim grupama tokom kriznih, ratnih i posleratnih perioda, korisno je uporediti ove inicijative sa relevantnim teorijskim okvirom.

Inicijative socijalnog rada često koriste sistemski pristup kako bi posmatrale i analizirale uticaj kriza na različite segmente društva. Socijalni radnici identifikuju kako različiti delovi sistema međusobno utiču i razvijaju strategije koje uključuju širok spektar intervencija na različitim nivoima društva.

Ekološki model prepoznaje da pojedinac nije izolovan entitet, već deo šireg ekosistema koji uključuje porodicu, zajednicu, društvo i šire okolnosti. Socijalni radnici prilagođavaju svoje intervencije u skladu sa različitim nivoima

uticaja, identifikujući i reagujući na faktore na svakom od tih nivoa. Inicijative socijalnog rada u skladu sa ekološkim modelom usmerene su ne samo na pojedince, već i na stvaranje pozitivnih promena u okolini koja ih okružuje, uključujući porodične odnose, zajednicu i šire društvo.²⁰

Socijalni radnici koriste psihosocijalnu teoriju za pružanje podrške emocionalnom i psihološkom blagostanju tokom kriznih situacija. Fokus je na pružanju psihosocijalne podrške kako bi se pomoglo pojedincima i zajednicama da se nose sa stresom, traumama i drugim mentalnim izazovima.²¹

Snaga zajednice naglašava mobilizaciju i jačanje resursa unutar zajednice. Socijalni radnici podržavaju zajednice da identifikuju i iskoriste svoje interne resurse kako bi se međusobno podržavale i prevazilazile izazove.

Teorija otpornosti prepoznaje važnost razvijanja adaptivnih strategija suočavanja i jačanja unutrašnjih i spoljnih resursa koji podržavaju pojedinca tokom kriznih situacija. Socijalni radnici pomažu pojedincima da razviju strategije za prevazilaženje izazova i ojačaju svoju otpornost.²²

Osnaživanje je ključan princip socijalnog rada. Inicijative su često usmerene na osnaživanje ranjivih grupa, pružajući im alate, znanje i podršku kako bi preuzeli kontrolu nad svojim životima. Koncept osnaživanja u inicijativama socijalnog rada podudara se sa teorijom osnaživanja koja prepoznaje sposobnost pojedinaca da prepoznaju i reše svoje probleme uz odgovarajuću podršku.

Implikacije za praksu socijalnog rada

Analiza inicijativa socijalnog rada u radu s ranjivim društvenim grupama u kriznom, ratnom i posleratnom kontekstu ukazuje na ključne aspekte koji oblikuju praksu socijalnog rada. Prilagodljivost intervencija, naglasak na izgradnji socijalnog kapitala, postavljanje otpornosti kao cilja, osnaživanje pojedinaca, primena interseksionalnog pristupa, saradnja s drugim sektorima, kontinuirano učenje i prilagođavanje pristupa te planiranje hitnih intervencija čine temelj sveobuhvatnog pristupa podršci ranjivim grupama tokom kriznih situacija. Ove implikacije zajedno doprinose efikasnom odgovoru na

²⁰ "The Social Mediation of Vulnerability". *Vulnerability and Young People: Care and Social Control in Policy and Practice*, by Kate Brown, Bristol University Press, 2015, pp. 149–172.

²¹ "Social Capital". *Games in Economic Development*, by Bruce Wydick, Cambridge University Press, Cambridge, 2007, pp. 197–223.

²² "From Social Resentment to Social Resistance". *The Military and Denied Development in the Pakistani Punjab: An Eroding Social Consensus*, by Shahrukh Rafi Khan et al., Anthem Press, 2014, pp. 83–94. Anthem Frontiers of Global Political Economy.

specifične potrebe i izazove zajednica, stvarajući osnovu za održiv oporavak i unapređenje kvaliteta života.

ZAKLJUČAK

Sumiranje ključnih zaključaka

Ovo istraživanje produbljuje razumevanje uloge socijalnog rada u pružanju podrške ranjivim društvenim grupama tokom kriznih, ratnih i posleratnih perioda u Crnoj Gori. Naglašava ključne strategije i izazove, pridonoseći unapređenju prakse socijalnog rada u sličnim međunarodnim kontekstima. Teorijski okvir istraživanja pruža sveobuhvatan uvid u različite inicijative socijalnog rada, identifikaciju ranjivih društvenih grupa i teorijske perspektive koje informišu praksu socijalnog rada tokom kriznih situacija, ističući holistički pristup i važnost prilagodljivosti u podršci zajednicama tokom izazovnih perioda.

Korišćenjem mešovitih metoda istraživanja, koje uključuju dubinske intervjuje sa socijalnim radnicima i anketiranje članova pogođenih grupa, istraživanje pruža sveobuhvatan uvid u inicijative socijalnog rada i percepcije podrške ranjivim društvenim grupama tokom kriznih, ratnih i posleratnih perioda u Crnoj Gori. Rezultati istraživanja ukazuju na ključnu važnost prilagodljivosti, inkluzivnosti i saradnje u radu socijalnih radnika sa ranjivim društvenim grupama tokom kriznih situacija, istovremeno identifikujući konkretne oblasti koje zahtevaju poboljšanje kako bi podrška bila efikasnija i sveobuhvatnija.

Praksa socijalnog rada sa ranjivim društvenim grupama u kriznim, ratnim i posleratnim periodima zahteva prilagodljive, osnažujuće i interseksionalne strategije. Fokus treba biti na izgradnji socijalnog kapitala i otpornosti kako bi se efikasno odgovorilo na specifične potrebe i izazove ovih zajednica.²³

Preporuke za dalja istraživanja i praksu socijalnog rada

Na osnovu analize implikacija socijalnog rada u radu s ranjivim društvenim grupama tokom kriznih situacija, izdvajaju se sledeće preporuke za dalja istraživanja i praksu socijalnog rada.

Dalja istraživanja trebala bi se fokusirati na detaljnije razumevanje specifičnih potreba različitih ranjivih društvenih grupa tokom kriza, uzimajući u obzir različite kontekste i kulturne specifičnosti.

²³ Burton, Christopher, et al. "Social Vulnerability". *Vulnerability and Resilience to Natural Hazards*, edited by Sven Fuchs and Thomas Thaler, Cambridge University Press, Cambridge, 2018, pp. 53–81.

Praksa socijalnog rada trebala bi se dodatno usmeriti ka evaluaciji efikasnosti intersekcionalnih pristupa kako bi se bolje razumelo kako različite dimenzije ranjivosti međusobno utiču i kako socijalni radnici mogu prilagoditi intervencije.

Potrebno je razvijati inovativne programe obrazovanja za socijalne radnike kako bi se poboljšala njihova pripremljenost za rad tokom kriznih perioda, uključujući edukaciju o hitnim intervencijama, emocionalnoj podršci i inkluzivnim pristupima.

Istraživanja bi trebala dodatno istražiti strategije za poboljšanje saradnje između socijalnog rada, zdravstva, obrazovanja i drugih sektora kako bi se osiguralo koordinirano pružanje podrške ranjivim grupama.

Praćenje i analiza dugoročnih efekata socijalnih intervencija ključno je za ocenu održivosti pozitivnih promena i kontinuirano poboljšanje prakse socijalnog rada tokom i nakon kriznih situacija.

Istraživanja bi trebala ispitati kako tehnološka rešenja, poput digitalnih platformi i aplikacija, mogu podržati socijalne radnike u pružanju podrške ranjivim grupama, posebno u kontekstu brze razmene informacija i hitnih situacija.

Praksa socijalnog rada trebala bi aktivno uključivati povratne informacije i sugestije članova pogođenih grupa kako bi se obezbedila relevantnost i efikasnost pružene podrške.

Socijalni radnici trebaju pratiti globalne trendove u krizama, uključujući pandemije, klimatske promene i izbegličke krize, kako bi unapredili svoju pripremljenost za nove izazove.

Razvoj jasnih standarda i smernica za rad socijalnih radnika tokom kriznih situacija može pridoneti većoj doslednosti i kvalitetu intervencija.

Establiširanje međunarodnih foruma i platformi za razmenu najboljih praksi među socijalnim radnicima i istraživačima može podržati kontinuirano učenje i unapređenje prakse.

Ove preporuke mogu poslužiti kao osnov za dalji razvoj socijalnog rada u kriznim situacijama, doprinoseći efikasnijoj podršci ranjivim grupama širom sveta.

BIBLIOGRAFIJA

1. Teresa S. Betancourt, Ivelina Borisova, Timothy P. Williams, Sarah E. Meyers-Ohki, Julia E. Rubin-Smith, Jeannie Annan, and Brandon A. Kohrt, "Psychosocial adjustment and mental health in former child soldiers--Systematic review of the literature and recommendations for future research", *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 2013, Vol. 52, No. 1, pp. 17–29.e1. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2012.10.011>
2. Kate Brown, *Vulnerability and Young People: Care and Social Control in Policy and Practice*, chapter "The social mediation of vulnerability", Bristol University Press, Bristol, 2015, pp. 149–172.

3. Christopher Burton et al., "Social vulnerability" in: Sven Fuchs and Thomas Thaler (Eds.), *Vulnerability and Resilience to Natural Hazards*, Cambridge University Press, Cambridge, 2018, pp. 53–81.
4. David Challis, "Social work and social services", *Ageing & Society*, 1988, Vol. 8, No. 1, pp. 98–104. Available at: <https://doi.org/10.1017/S0144686X00006565>
5. Chris Jones, "Social Work and the Refugee Crisis: Reflections from Samos in Greece" in Michael Lavalette (ed.) *What Is the Future of Social Work?*, Bristol University Press, Bristol, 2019, pp. 143–160.
6. Marie Connolly, and Louise Harms, *Social Work: From Theory to Practice* (2nd ed.). Cambridge University Press, Cambridge, 2015.
7. Michael Drew, *Uncovering Food Poverty in Ireland: A Hidden Deprivation*, chapter „Interview methodology”, Bristol University Press, Bristol, 2022, pp. 164–167.
8. Marianne Elliott (author), *Wolfe Tone: Second Edition*, chapter "War crisis (1793)" Liverpool University Press, Liverpool, 2012, pp. 199–200.
9. Louise Harms, and Marie Connolly, *Social Work: From Theory to Practice* (4th ed.). Cambridge University Press, Cambridge, 2023.
10. J. C. Holt, *Magna Carta* (3rd ed.), chapter "Crisis and civil war", Cambridge University Press, Cambridge. 2015, pp. 174–209.
11. Chris Jones, "Social work and the refugee crisis: Reflections from Samos in Greece" in: Michael Lavalette (ed.), *What Is the Future of Social Work?*, Bristol University Press, Bristol, 2019, pp. 143–160.
12. Shahrukh Rafi Khan, Aasim Sajjad Akhtar, and Sohaib Bodla, *The Military and Denied Development in the Pakistani Punjab: An Eroding Social Consensus*, chapter "From social resentment to social resistance". Anthem Press, 2014, pp. 83–94.
13. Michael Lavalette, and Vasilios Ioakimidis, "International social work or social work internationalism? Radical social work in global perspective" in: Michael Lavalette (ed.), *Radical Social Work Today: Social Work at the Crossroads*, Bristol University Press, Bristol, 2011, pp. 135–152.
14. Christine Morley, Phillip Ablett, and Selma Macfarlane, *Engaging with Social Work: A Critical Introduction* (2nd ed.), Cambridge University Press, Cambridge 2019.
15. Eva Nanopoulos, and Fotis Vergis "The crisis as a crisis of the EU's social character" in: Eva Nanopoulos, and Fotis Vergis (eds.), *The Crisis behind the Eurocrisis: The Eurocrisis as a Multidimensional Systemic Crisis of the EU*, Cambridge University Press, Cambridge, 2019, pp. 315–378.
16. Sonny S. Patel, M. Brooke Rogers, Richard Amlôt, and G. James Rubin, "What do we mean by 'community resilience'? A systematic literature review of how it is defined in the literature", *PLoS Current Disasters*, Available at: <https://doi.org/10.1371/currents.dis.db775aff25efc5ac4f0660ad9c9f7db2>.
17. Helena Belchior Rocha, "Social work practices and the ecological sustainability of socially vulnerable communities", *Sustainability*, 2018, Vol. 10, No. 5, 1312. Available at: <https://doi.org/10.3390/su10051312>.

18. UNICEF, *Analiza rada centara za socijalni rad u Crnoj Gori*, Predstavništvo UNICEF-a u Crnoj Gori, Podgorica, 2019.
19. Jeanne M. Woods, "Global Crisis and the Law of War" in: Barbara Stark (ed.) *International Law and Its Discontents: Confronting Crises*, edited by, Cambridge University Press, Cambridge, 2015, pp. 249–286.
20. Rona Woodward, "The crisis in social work with children and families" in: Iain Ferguson and Michael Lavalette (eds.), *Critical and Radical Debates in Social Work*. Bristol University Press, Bristol, 2014, pp. 476–483.
21. Bruce Wydick, *Games in Economic Development*, chapter "Social capital", Cambridge University Press, Cambridge, 2007, pp. 197–223

Buda Methadžović

University of Montenegro – Faculty of Political Science

SOCIAL WORK INITIATIVES WITH VULNERABLE
SOCIAL GROUPS IN CRISIS, WAR, AND
POST-WAR CONTEXTS: RESEARCH
AND RESULTS

Abstract

This research paper examines the role and effectiveness of social work initiatives in Montenegro in providing support to vulnerable social groups during crises, wars, and post-war periods. Employing a mixed research method, including literature analysis, in-depth interviews with social workers, and surveys of affected group members, the study focuses on strategies to improve the lives of these groups in challenging times. It is concluded that social work initiatives are crucial for enhancing the living conditions of vulnerable groups, emphasizing the need for resources, social worker training, and collaboration with relevant stakeholders. Timely intervention is paramount, and the research provides valuable insights for further improving policies and practices in social work to support these groups in crisis and post-conflict situations.

Keywords:

social work initiatives, vulnerable social groups, crisis context, wartime, post-war period, empirical research, effectiveness of social work.